

L'OBRA DEL DR. ENRIC RIBAS i RIBAS (1870 - 1935).

Victor-J. MARI i BALCELLS

El Dr. Enric Ribas i Ribas va ocupar un lloc prominent en el marc de la Cirurgia catalana del primer terç d'aquest segle. Formà part de la generació que tingué per mestre immediat Salvador Cardenal, i aquest privilegi el permeté abastar una banda d'operacions cada vegada més ampla, sense els temors que frenaven les iniciatives dels cirurgians de l'era preantisèptica. Creiem que la seva extensa obra ha estat poc estudiada, potser precisament per dita extensió o per les circumstàncies en què se sumí el país poc després de la seva mort. Enric Ribas i Ribas nasqué a Vigo, fill de pares catalans (els dos eren del Masnou) el 6 de juny de 1870. Estudià Medicina a Barcelona, obtenint des del curs preparatori excel·lents en totes les assignatures de la Carrera. (1) Fou alumne intern per oposició i practicant meritori de la Casa provincial de la Caritat i de la Casa de la Maternitat. Culinà aquest període amb la qualificació d'"excel·lent" en l'examen de grau de Llicenciatura, l'any 1893.

Es va doctorar a Madrid el 1894 amb la nota habitual en ell d' excel·lent, llegint la Tesi "Estrecheces cicatriciales del esófago de origen cáustico". El mateix any el trobem a Barcelona de professor auxiliar interí a la Facultat. En el curs 1894-1895 anà a París on féu disseccions a l'Escola Clamart i el 1895 fou metge agregat dels Serveis dels Drs. Péan, Tillaux, Richelot i Pozzi, mentre a més estudiava Histologia amb el professor Cornil.

Com professor auxiliar s'encarregà de la càtedra d'Anatomia Descriptiva de 2on Curs l'any 1896 i durant el 1898, la de primer, per absència i malaltia dels titulars. Mentrestant, avançava en la carrera hospitalària a Santa Creu, que consolidà en guanyar per oposició la plaça d'ajudant supernumerari (1897), essent destinat al Servei de Cirurgia del Dr. Homs, i en ser nomenat el 1906 metge de número de l'Hospital, cosa que el convertí de fet en Cap d'un Servei de Cirurgia per l'oportú nomenament d'Alvar Esquerdo com a Cap del Servei de Ginecologia, creat de nou. Cal tenir en compte que fins llavors Esquerdo era el superior jeràrquic de Ribas.

La vocació docent de Ribas, llevat dels esmentats contactes amb la Facultat, tingué una expressió en els Cursos d'especialització que va fer durant més de quinze anys al seu Servei de l'Hospital; també participà en lliçons puntuals en els organitzats per altres Caps de Servei (Corachan, Gallart, Freixas, Guilera,

Fernández-Pellicer). (2). El 1911 presentà una Memòria (3) per opositar a la Càtedra de Patologia i Clínica Quirúrgica de Barcelona (la II^a, vacant per defunció de Rusca), però, evidentment no la va obtenir (restà vacant fins el 1915 en què l'atorgaren a Josep M. Batrina). Per últim, l'any 1933 la Universitat Autònoma de Barcelona el nomenà professor lliure de Cirurgia, en atenció als seus mèrits científics; aquest reconeixement, però, arribà un pel tard perquè la seva salut començava a trontollar. Cal assenyalar que des de molt abans Ribas tenia idees pròpies sobre l'ensenyament universitari, que volia menys "literari" (aquest era el qualificatiu oficial de la Universitat de Barcelona) i més tècnic i pràctic pel que fa a la Medicina. En una reunió presidida pel professor Bellido sobre la "organització d'una Escola Lliure de Medicina" (4), tot i agradant-li el projecte el considerava prematur i hi veia dos esculls: la financiació i l'elecció del professorat. Més franc encara es mostra en l'escrit posterior "La Reforma de la Enseñanza Médica en España"(5), de 1927, que publicà en qualitat de president de la Societat de Cirurgia de Barcelona.

El 1903 comprà a Rusca una Clínica privada que abans havia estat de Recasens. Era al carrer València, junt al Passeig de Sant Joan i arribava a la Diagonal. Home meticulós, en el transcurs de 32 anys Ribas va registrar 4.026 operacions fetes en aquella "Casa de Curació Quirúrgica" (2), com l'anomenava. Diuen que era un cirurgià que no mirava el rellotge quan operava: donava menys importància a la tècnica quirúrgica que al coneixement previ de la malaltia i de la constitució del malalt, així com a l'acurada vigilància postoperatòria. Prudent i reflexiu, sabia, però, actuar agosaradament en el quiròfan quan calia, com quan intervingué d'urgència una ferida del cor per arma blanca (6), la primera que es suturava a Espanya o com quan extirpà per malaltia tot el budell prim (7), en un temps en que ningú no creia possible que una persona visqués amb aquella carència; la malalta sobrevisqué cinc mesos, quatre després de sortir de l'Hospital on, amb l'ajut del Dr. Gallart, s'estava revifant.

Dels nombrosos viatges d'estudi que Ribas féu per Europa destacarem el del 1913 en què visità durant tres mesos els Serveis de Cirurgia més importants d'aleshores, per encàrrec de la M.I.A. de l'Hospital de la Santa Creu, a la qual va retre una Memòria quan tornà (2). Va establir, sobretot a França, amistats i coneixences, que li valgueren honors, com donar conferències a la Facultat, presidir un Tribunal que jutjava una Tesi doctoral, com succeí a Toulouse, o operar a París en el Servei del professor Faure.

L'activitat científica de Ribas gira en torn de la seva participació en la vida de les Societats mèdiques a les quals pertanyia: Acadèmia de Ciències Mèdiques, Institut Mèdico-Farmacèutic, Associació de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana, Secció de Ciències Exactes i Naturals de l'Ateneu Barcelonès, Societat de Cirurgia de Barcelona, Lliga catalana contra el càncer, Acadèmia de Medicina de Barcelona. Hem rastrejat les seves aportacions inicials, consistents gairebé en l'exposició de casos clínics o en comentaris a temes suscitats per

altres consocis. Abans de 1906 abunden les ferides i traumatismes; no és endebades que Ribas era a la Visita dels ferits en el Servei d'Homs, en un temps d'aldarulls i violències.(8). Més substancioses són, a més de la Tesi Doctoral, la Monografia sobre el tractament de la litiasi biliar de l'any 1927 (9), de la col.lecció del Dr. Aguadé, una altra de 1926 de 154 pàgines sobre úlcera gastroduodenal (10) i diverses Ponències a Congressos, d'un gruix material i doctrinal notable. Com tots els cirurgians de l'època cultivava gairebé tots els camps quirúrgics, excepte l'O.R.L. i l'oftalmologia, si bé s'anà circumscriuint en dues àrees de la Cirurgia abdominal: la gastroduodenal i la de l'arbre biliar, per les quals encara se'l recorda com un gran mestre.

A part de la Cirurgia, una qüestió que preocupà sincerament a Ribas fou la del càncer. Es així com l'any 1910 i a instàncies del seu amic Comas, el radiòleg, es va inscriure al Vè. Congrés Internacional d'Electro-Radiologia, que se celebrà a Barcelona (11). Fou un dels principals propulsors de la "Lliga catalana contra el càncer", de la qual tot seguit en seria el president (12). Conjuntament amb el Dr. Guilera aconseguí la compra per subscripció popular d'un gram de sulfat de radi i l'organització d'un Dispensari de "teràpèutica per radiacions", anex al Servei de Ginecologia de l'Hospital; així mateix col·laborà en el "Boletín de Cancerología", que dirigí el professor Carulla. L'interès pel "cranc" (càncer, en català arcaic) el dugué a estudiar-lo en l'organisme femení, terreny fins llavors reservat entre la família al germà Guillem, ginecòleg.

Un altre grup d'escrits són homenatges a persones dignes d'admiració, com ara el Dr. Robert (13), Salvador Cardenal (14) ("el mestre de tots nosaltres", diu) o Rudolf Matas (15), el fundador de la Cirurgia Vasculat, a qui va dedicar un article, escollit a l'efecte pel Dr. Isidore Cohn, qui en ocasió de les Noces d'Or de Matas amb la Cirurgia, edità un llibre -en anglès, es clar- amb reculls de deixebles i amics. Ribas va escriure també necrologies de metges que acabaven de desaparèixer, com Góngora Tuñón, Ribera Sans, Raventós Aviñó, Fargas Roca i, la més sentida, la d'Alvar Esquerdo, que havia estat el seu mestre més proper, un home sec i esquerp (16), gairebé ferèstec, però un gran savi, un gran tècnic i -diu Ribas- d'un gran cor.

Altres escrits provenen de parlaments que Ribas va pronunciar en virtut de les diverses presidències que ostentava. Recordem, doncs, el que féu el 1927 en la primera sessió de la "Sociedad de Cirugía de Barcelona" (17) i el què el 1932 hagué de llegir Manuel Salvat i Espasa en nom seu en la inauguració a Palma de Mallorca del VIIè Congrés de Metges de Llengua Catalana i al qual no pogué assistir-hi per malaltia (18). Ribas va prologar el llibre de Manuel Corachan "Cirugía Gástrica", editat (el primer Tom) l'any 1934, la superioritat del qual sobre la seva pròpia Monografia sobre l'ulcus gastroduodenal no dubtà en reconèixer. Corachan, el seu deixeble i amic, havia fet dos anys abans el discurs de resposta (19) al d'ingrés de Ribas a l'Acadèmia de Medicina a Barcelona.

Les referències de 140 treballs científics de Ribas que hem recollit i ordenat són excessives per aquesta comunicació. Ens limitarem aquí a mostrar-ne la distribució per temes:

Aparell digestiu, 71 articles (esòfag + estómac: 19; paret abdominal + peritoneu: 12; budell prim + apèndix: 7; colon + recte + anus: 4; fetge + vies biliars + pàncrees: 29).

Esquelet, 14 articles (traumatismes + malalties òssies)

Cor, pulmó i aparell circulatori, 11 articles.

Ginecologia i pelvis, 7 articles.

Sistema nerviós central i perifèric, 6 articles.

Ronyó i aparell urinari, 4 articles.

Temes d'anestèsia, 4 articles.

Temes d'interès general i discursos, etc., 23 publicacions.

Ens adonem per la lectura d'aquests treballs que Ribas no pretén fer invencions tècniques ni d'altra mena; només una vegada parla d'una modificació pròpia a un procediment operatori (20); en canvi, observa, descriu, comprova i ocasionalment, experimenta; sobretot, vol esbrinar les causes dels errors, per a no recaure-hi. Gens mandrós per operar, tampoc ho és en agafar la ploma. De criteri independent, els que el conegueren (21) diuen que era home de conviccions arrelades en tots els camps i no destacava per la ductilitat.

Enric Ribas fou a més un pioner del cinema mèdic. Se sap que realitzà cinc films d'assumpte quirúrgic: la ressecció gàstrica, una histerectomia abdominal per fibroma, una altra per supuració pelviana, una ressecció del genoll per anquilosi angular i una colecistectomia; en aquesta última es valgué de dibuixos animats (amb l'ajut d'un professional) (22). Fóra una goig recuperar aquestes pel·lícules.

Fou el mestre reconegut de grans cirurgians: Manuel Corachan, Joan Puig-Sureda, Josep M. Vilardell, Abilio Saldaña, Vicenç Compañ, A. Solduga, Sala-Parés i el fill cirurgià Enric Ribas Isern, que als anys cinquanta esdevingué Cap del Servei d'Urgències de Sant Pau.

Ribas ocupà llocs representatius pel seu nivell professional, sempre per elecció i insistència dels seus col·legues. Resumint, fou el primer president de l'Institut Mèdico-Farmacèutic (anys 1901-1902), president de l'Acadèmia (1922-1924) i Laboratori de Ciències Mèdiques de Catalunya, president de l'Associació de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana (1930-1932); recorden que junt amb el pediatre Manuel Salvat i Espasa fou l'inspirador del primer Congrés de Metges de Llengua catalana, que organitzaren des de l'Acadèmia, fins i tot abans de la constitució de l'esmentada Associació, que tingué lloc en el curs del Congrés; posteriorment fou vicepresident del VIè Congrés (1930) i president del VIIè (1932), on no va poder anar-hi. El 1927 fou el primer president de la Sociedad

de Cirurgia de Barcelona. El 1932 esdevingué acadèmic numerari de l'Acadèmia de Medicina de Barcelona, on ocupà el seient de Salvador Cardenal. Fou també membre de la Junta consultiva del Sindicat de Metges de Catalunya.

Ribas va morir al Masnou, gairebé sobtadament el 17 d'octubre de 1935 (23). La plaça de Cap de Servei de Cirurgia de l'Hospital de Sant Pau l'hauria d'haver ocupat Josep Trueta i Raspall.

REFERENCIES

1. Arxiu històric de la Universitat de Barcelona
2. Arxiu de l'Hospital de la Sta. Creu i Sant Pau.
3. RIBAS i RIBAS, E.- "Contribución al estudio de la Cirugía biliar: cálculos biliares y sus complicaciones". Barcelona, Imp. F. Badia, 1911 (93 pp.)
4. BELLIDO GOLFERICHS, J.M.- "Organització d'una Escola Lliure de Medicina". Anals de Ciències Mèdiques. 1924: 15-20.
5. RIBAS i RIBAS, E.- "La Reforma de la Enseñanza Médica en España".- Boletín del Colegio Oficial de Médicos de la Provincia de Barcelona, 1927 (13) : 1-7.
6. RIBAS i RIBAS, E.- "Herida penetrante del corazón por arma blanca".- Rev. de Med. y Cir., 1906 (1): 1-7.
7. RIBAS i RIBAS, E.- "Obstrucción intestinal por deformidad congénita del intestino delgado". Barcelona, s.p. de i., 1929 (11 pag.).
8. RIBAS i RIBAS, E.- "Heridas por bala Mausser".- rev. Med. y Cir., 1902 (12): 577-581.
9. RIBAS i RIBAS, E.- "Tractament quirúrgic de la litiasi biliar" n°10 de la col·lecció "Monografies mèdiques" del Dr. Agudé. Barcelona, 1927.
10. RIBAS i RIBAS, E.- "Cirurgia de la úlcera gastroduodenal. Principios fundamentales de la indicación y de la técnica quirúrgica de la úlcera gástrica".- Barcelona, Imp. Rubí, 1926 (154 pp)
11. PIQUER i JOVER, J.J.- "Les primeres revistes i les primeres associacions dels radiòlegs catalans".- I Congrés Intern. Hist. Med. Cat. (II), p. 105.
12. PIQUER i JOVER, J.J.- "Panorama històric de la Radiologia a Catalunya. Loc. cit. Barcelona,

1970 (II) pag. 75.

13. RIBAS i RIBAS, E.- "Importancia del estudio del estado general del enfermo en Cirugía".- Rev. de Ciencias Médicas, 1902 (5): 341-345.
14. RIBAS i RIBAS, E.- "Nuestros Maestros: Algo sobre el homenaje al Dr. Cardenal" (Treballs i estudis en homenatge al Dr. Cardenal).- Rev. Ciencias Méd. 1918 (5): 161-163.
15. JULIA i FIGUERAS, B.- "Matas, Rudolph (1860-1957. Aspectes humans, professionals i familiars".- Girona, Col·legi oficial de Metges, 1978 (57 pp.)
16. RIBAS i RIBAS, E.- "Necrologia Dr. Alvar Esquerdo", Barcelona, Imp. Badia, 1922 (31 pp.)
17. RIBAS i RIBAS, E.- "Discurs presidencial en inaugurar-se la Societat de Cirurgia de Barcelona". Boletín de la Soc. Cir. Barcelona, 1927(1) : 5-6.
18. CASASSAS, O.- "Els Congressos de Metges de Llengua Catalana". Tribuna Médica (nº extra, en català), 1976 (23-26 Oct.): 63-65.
19. RIBAS i RIBAS, E.- "Fonaments de la indicació i de la tècnica quirúrgica en les malalties de la bufeta i dels conductes biliars".- Discurs d'ingrés a l'Acadèmia de Medicina de Barcelona, 18 desembre 1932.- Barcelona, Imp. Badia, 1932 (71 pàgs. amb la resposta del Dr. Corachan).
20. RIBAS i RIBAS, E.- "Un cas d'esofago-yeyuno-gastrostomia pel nostre procediment, modificació del de Roux".- Anals de Med. 1907: 362-373.
21. PI FIGUERAS, J.- "La Cirurgia moderna a Catalunya: de Cardenal al 1936"- I. Congrés Intern. d'Hist. de la Med. Cat., Barcelona, 1970 (II): 193-212.
22. RIBAS i RIBAS, E.- "La vesícula gerd" (Comunicació a l'Acad. i Lab. de Ciències Mèd. de Cat., 16-X-29, amb la projecció d'una pel·lícula de dibuixos animats sobre extirpació de la vesícula per via retrògrada).- Anals de Med. 1930 (7): 577-583.
23. ESCAYOLA, J. "Necrología. Profesor Doctor Enrique Ribas i Ribas".- Rev. Médica de Barcelona. 1935 (II) : 458-459.